

הַלְבוֹת קְרִיאַת שְׁמַע סִימָן נט

בְּאֵר הַגּוֹלָה

הַאֲפִיקוֹרְסִים שְׁאוּמְרִים שְׁמִי שֶׁבָּרָא אֹר לֹא בְרָא חֹשֶׁךְ: **ב** אִם טַעַה וְאָמַר 'אֲשֶׁר בְּדָבְרוֹ מַעְרִיב עֲרֵבִים' *וְנִזְכָּר (ב) מִיָּד וְאָמַר 'יוֹצֵר אֹר' וְגַם סִים 'יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת', יֵצֵא. אֲבָל אִם אָמַר 'בְּדָבְרוֹ מַעְרִיב עֲרֵבִים' * (ג) וְלֹא אָמַר 'יוֹצֵר (ג) אֹר' אוֹ לֹא סִים 'יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת', לֹא יֵצֵא. וְאִם אָמַר 'יוֹצֵר אֹר וּבוֹרָא חֹשֶׁךְ אֲשֶׁר בְּדָבְרוֹ מַעְרִיב עֲרֵבִים' וְגַם סִים 'מַעְרִיב עֲרֵבִים', לֹא יֵצֵא: הַגָּה (ד) הוּא הַדִּין אִם לֹא אָמַר תַּחֲלָה (ה) רַק 'יוֹצֵר אֹר', * אִם (ו) סִים 'מַעְרִיב עֲרֵבִים', (ז) לֹא יֵצֵא (דְּבָרִי עֲצֵמו לִפְרֹשׁ כֵּן הַטּוֹר וְהַרְאִי שׁ): אֲבָל אִם סִים 'יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת', בִּינָן שֶׁפִּתְחָה 'יוֹצֵר אֹר' (ח) יֵצֵא אֶף-עַל-פִּי (ט) שֶׁהַפְּסִיק ב'מַעְרִיב עֲרֵבִים': **ג** יֵיטֵב אוּמְרִים שֶׁהִקְדֵּשָׁה שְׁבִי'וֹצֵר יַחֲדֵי אוּמְרָה לְפִי שְׁאִינָה אֱלֹא סִפּוֹר דְּבָרִים, הַיֵּיטֵב אוּמְרִים שִׁיחֲדֵי (י) מִדְּלִגְנָה וְאִינָה נֶאֱמָרַת אֱלֹא בְּצַבּוֹר, וְיֵיטֵב לַחֲשׁ לְדְבָרֵיהֶם וְלִזְכָּר שִׁיחֲדֵי יֵאֲמָרְנָה בְּגִנּוּן וְטַעֲמִים כְּקוֹרָא בַּתּוֹרָה. הַגָּה וְכֵבֵר (יא) פֶּשֶׁט הַמְּנַהֵג כִּסְבָּרָא רַשׁוּנָה יַחֲדֵי אוּמַר

בְּאֵר הַיֵּטֵב

נְטוּרָא וְכֵי אֲפִיקוֹרְסִים מוֹרְנָא וְכֵי בְרוּךְ וְהוֹדֵר וְהוֹשִׁי'א וְהוֹשִׁי'תֵּן הַדִּין סִימָן ח וּבִסְפֵר הַפְּרָשָׁה שְׁבֵן בְּגִנּוּ וְצוּן קוֹנֵס, לְחַס רַב ס' א וְכ"כ הָאֲר"י וְי"ל וְע"ת וְרַב פּוֹסְקִים, וְיֵשׁ אוּמְרִים צוּן קוֹנֵס, עַד ע"ט. אַהֲוִיבִים בְּרוּרִים גְּבוּרִים ר"ת אב"ג הוּא שֵׁם א' מִשֵּׁם מ"ב. עוֹשִׂים בְּאִמְרָה ר"ת ע"ב. וְכָל הַמְּכַוֵּן בְּשִׁמּוֹת אֱלוֹ אֵינוֹ נוֹזֵק כֹּל אוֹתוֹ הַיּוֹם, עֲצֻרָת-זְקִינִים.

בְּאֵר הַלְכָה

וְאִף שְׁדַעַת הַפְּרִי חֲדָשׁ כְּדַעַת הַרְמָב"ם שֶׁלֹּא נִזְמַן קֶבֶע לְבַרְכוּת, כְּבָר שֶׁקָּרוּ רַב הַאֲרוֹנִים וּבְמַשָּׁע לְפָן כְּדַעַת הָרַא"שׁ וְהַטּוֹר וְהַשְּׁלַחֲן-עֲרוּךְ. וְעַד בְּחִשְׁבּוֹת מְשֻׁנְתוֹ יִצְבַּח בִּסְמִין עַד שְׁדַעַתוֹ נוֹטֵה לְהַכְרִיעַ בְּרִיעֵבֵד עַד חֲצוֹת כְּמוֹ גַבִּי תַּפְלָה, דְּקָנְיָא לֵן בִּסְמִין פֶּט שְׁאֵם עָבַר הַמְּזִין תַּפְלָה אֶף-עַל-פִּי כֵּן מִתְפַּלֵּל עַד חֲצוֹת, עַד שֶׁם. וְאֲפֹשֶׁר שֶׁיֵּשׁ לְסַמֵּךְ עַל זֶה לְעִנּוּן אִם הֵי לֹא זֶסֶס²⁸ שֶׁלֹּא הֵי יָכוֹל לְקוֹרֵת הַבְּרָכוֹת עַד אַרְבַּע שְׁעוֹת, כִּי מִצְאִתּוּ בִּסְפֵר הַמְּזִין, לְחֻלּוֹת תַּפְלָה, שֶׁכְּתִב בְּשֵׁם מְהָר"שׁ שֶׁהִמְנִיחַ לְהַקֵּל בְּכָאֵם שֶׁלֹּא לְהַסְדִּיר הַבְּרָכוֹת: * וְנִזְכָּר מִיָּד. עַד כְּמַשָּׁהוּ בְּרוּרָה הַדִּין שֶׁמְכַנֵּן הַפְּרִי מְגִידִים בְּשֵׁם הַי"ח וְתַפְרִישָׁה וְטַעֲמוּ בְּזוּה. וְכֵאֲמַת, דְּבָרֵי אֵינִם מוֹכִיבִים, דְּהָא הוּי יוֹתֵר מְכַדִּי דְּבִירו⁶, וְאִף אִם נֹאֲמַר דְּכִנְתּוֹ דְּמַצְרִינִן חֲבַת "יוֹצֵר אֹר" לְחֲבַת "אֲשֶׁר בְּדָבְרוֹ" וְהוּי כְּאֵלּוּ אָמַר "אֲשֶׁר בְּדָבְרוֹ יוֹצֵר אֹר", אֶף-עַל-פִּי כֵּן דְּבָרֵי עֲרִיבִים עִינֵן גְּדוּל, דְּלֹא שִׁיחַ כְּתוּבָה כִּי אִם לְפִי הַסְּלִקָא דְּמַצְרֵן דְּמָרָא דְרַעָה לְפִשֵׁט הַאֲבַעְיָא (וּבְגִרְסַת הָרַא"שׁ וּפְרִישׁוֹ עִי"ש) אִם נֹאֲמַר שֶׁכְּבָר בִּידָה וְקִסְבֵּר דְּחִמְרָא הוּא וּפְתַח "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם אֲנִי כָּתוּב בְּשֵׁם הַי"ח וְתַפְרִישָׁה וְנִזְכָּר וְסִים "שֶׁהִלַּךְ נִהְיָ בְּדָבְרוֹ" אִם יוֹצֵא בְּזוּה, מִי מְצַרְפִּין חֲבַת "שֶׁהִלַּךְ נִהְיָ בְּדָבְרוֹ" לְחֵשֶׁם וּמְלֻכוֹת שְׁאֵמַר מִתְּחִלָּה, מְבַרְכִינָא שְׁאוּמְרָת דָּאֵם פִּתַּח בְּשִׁחֲרִית ב'מַעְרִיב עֲרֵבִים' וְסִים ב'יוֹצֵר אֹר' וְהֵנוּ שְׁאֵמַר "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בְּדָבְרוֹ מַעְרִיב עֲרֵבִים יוֹצֵר אֹר וּבוֹרָא חֹשֶׁךְ" וְכֵי עַד סוֹף בְּרַכְתּוֹ "יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת" יוֹצֵא בְּזוּה, אֱלִמָּא דְּמַצְרִינִן אֲמִירְתוֹ שְׁאֵמַר "יוֹצֵר אֹר" לְחֵשֶׁם וּמְלֻכוֹת שְׁאֵמַר מִתְּחִלָּה, לֹא חִשְׁבִּין לְמַה שְׁאֵמַר בְּיָתִיבִים: "אֲשֶׁר בְּדָבְרוֹ מַעְרִיב עֲרֵבִים" שֶׁהֵם חֲבַת שְׁאֵינִי לְעִנְיָנָא, הַתֵּם הוּא דְּשִׁיחַן סְכֻרַת הַי"ח, וְהַתְּפָרִישָׁה אֲיִרִי דְּנֹקָא מוּךְ כְּבִד דְּבוּר, דְּאִי לֹאִי בְּזוּה לֹא אֲמִירְנָן צוּרִין, וְכֵמוּ שֶׁפֶסַק הַשְּׁלַחֲן-עֲרוּךְ לְקַטֵּן בִּסְמִין רַט סְעִיף ב, אֲבָל לְפִי מַה דְּרַחֲוִי הַגְּמָרָא הַאֲבַעְיָא וְסָבֵר דְּבַעֲלָמָא לֹא אֲמִירְנָן צוּרִין, וְשֵׁם בִּינָן דְּאָמַר רַבָּה בַר עֲבָלָא: כְּדִי לְתוֹכִיר מִתּוֹ יוֹם בְּזִלְגָה וְזִמְרַת לִלְגָה בִּיּוֹם, כִּי קָאֲמַר בְּרַבָּה מְלֻכוֹת מַעְקָרָא אֲפִרְוִיהָ קָאֲמַר, מַה צְרִיךְ לְכַדִּי דְּבוּרִי: וְאִין לְחֻחוֹת דְּבִרְיֵי, דְּמִצְוִין דְּבָאֲמַת פְּסִיקוּן הַאֲבַעְיָא לְקָלָא, וְכֵמוּ שֶׁכְּתִב הַר"ף, אִסְרִין סְכֻרַת בְּכָרִיתָא כִּפְשָׁא שְׁמַעֵם צוּרִין, וְכֵמוּ אֲמִירְנָן מַה הַסְּבָרָא דְּמַעְקָרָא אֲפִרְוִיהָ קָאֲמַר, דְּזֵה אֵינוֹ, לְטַעֲמוֹ שֶׁל הַר"ף הוּא דְּבִרְיֵי וְלֹא דְּלֹא נִפְשָׁה הַאֲבַעְיָא אוֹלִינוּ לְקָלָא בְּעִנְיָן דְּבָבְנוּ, וְאִסְרִין מַהֲכִי מִתִּי לֵן לְהַחְמִיר בְּעִנְיָנָא, אַרְבָּעָה, וְיָל לְאִידֵךְ גִּיסָא. גַּם בְּכִיתֵי-יוֹסֵף מִשְׁמַע דְּיֵצֵא אֲפִלוּ לֹא נִזְכָּר מִיָּד, גַּם מִלְּשָׁנָא דְּשְׁלַחֲן-עֲרוּךְ שֶׁכְּתִב אַחֲרֵי-כֵן: וְלֹא אָמַר "יוֹצֵר אֹר" לֹא מִשְׁמַע כְּהַנְּחִי, לְדִידֵיהָ הֵנָּה לֵה אֲשִׁמְעִיעִין יוֹתֵר רְבוּתָא דְּפִאֲלוּ אָמַר וְלֹא מִיָּד, וְתוֹרָן הַפְּרִי-מְגִידִים כְּזֵה הוּא דִּתְמָ. וְהֵה שֶׁנֶּקֶט שְׁלַחֲן-עֲרוּךְ "וְנִזְכָּר מִיָּד", הֵאֲמַת יוֹתֵר דְּבַעַת דְּהוּא מִשׁוֹם אוֹרָא דְּמִלְּתָא, כְּמוּ שֶׁכְּתִב בְּעֲצֻמּוֹ בְּכִיתֵי-יוֹסֵף, וּבְכַרְט דְּיֵשׁ כְּמוֹ רְבוּת מְהֻרָּאשׁוּתִים דְּפִאֲלוּ לֹא אָמַר כָּלֵל "יוֹצֵר אֹר" רַק שְׁסִים "יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת" יֵצֵא, כְּמוּ שֶׁכְּתִב לְקַטֵּן: עַל-כֵּל-בָּיִט בְּזוּה יֵשׁ לְצַרְן דְּעָסֵם לְמַקֵּל לְעִנּוּן אִם לֹא אָמַר "יוֹצֵר אֹר" מִיָּד, וְכֵמוּ שֶׁכְּתִבנוּ בְּמַשָּׁהוּ בְּרוּרָה סְעִיף-קַטֵּן ב' בְּשֵׁם הַרְד"ק-הַסִּים: * וְלֹא אָמַר 'יוֹצֵר אֹר'. עַד כְּמַשָּׁהוּ בְּרוּרָה. וְהֵה נֶלֶז זֶה לְדַעַת שְׁלַחֲן-עֲרוּךְ וְכָל הַפּוֹסְקִים הַאֲרוֹנִים (לְכַד הַפְּרִי חֲדָשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שִׁיטָה אַחֲרַי כְּכֵל זֶה) וְתַרְנוּוֹהוּ בְּעִנּוּן שְׁיָהוּ בְּדִין: א. פְּתִיחַת הַבְּרָכָה אוֹ אֲבַעְיָתָה, ב. חֲתִימַת הַבְּרָכָה. וְהַגְּרָא בְּכָאוּר הַשִּׁיחַ עַל פֶּסַק שְׁלַחֲן-עֲרוּךְ לְבַקָּה רְאוּת וּפְסַק לְעַקֵּר כְּדַעַת הַרְשִׁב"א הַמוּבָא בְּכִיתֵי-יוֹסֵף דְּמַלְוִי רַק בְּחִתִּימַת הַבְּרָכָה לְכַד, שְׁאֵם חֲתִם בְּדִין יֵצֵא⁶. אִם בְּפִתְחוֹת לְתַרְמִינִין כְּמִבְּאֵר לְגִרְסַתוֹ כְּדַעַת הַרְשִׁב"א, דָּאֵם סִים "יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת" אִף שֶׁלֹּא אָמַר בְּחֻלּוֹהֵי רַק "מַעְרִיב עֲרֵבִים" אֶף-עַל-פִּי כֵּן יֵצֵא: * אִם סִים מַעְרִיב עֲרֵבִים וְכֵי. עַד כְּמַשָּׁהוּ בְּרוּרָה סְעִיף-קַטֵּן וְדַעַת הַי"ח דָּאֵם יוֹצֵר אֹר אִם יֵצֵא מִתְּחִלָּה, וְהוּא לְפִתְחוֹת, דְּלֹא גִנַּע בְּדִין: א. פְּתִיחַת הַבְּרָכָה כּוּס שֶׁל שְׂכָר כְּבִדוֹ וְסָבֵר שְׁהוּא יוֹן וְכֵבֵר "בוֹרָא פְּרִי הַגִּפְפִין", וְחוּךְ כְּדִי דְּבוּר נִזְכָּר וְסִים "שֶׁהִלַּךְ נִהְיָ בְּדָבְרוֹ", דְּמִבְּאֵר לְקַטֵּן בִּסְמִין רַט סְעִיף ב בְּדִיצָא, וְאִף שְׁרָאִיתִי בְּאִינָה אַחֲרוֹן שְׁדַחַת קֶצֶת רְאָהוּ זו, לֹא נִהְרִין דְּכִרְיֵי, וְכֵן מְבָאֵר לְהַדִּיא מְלַמְדֵי רַבְנֵי יוֹנָה בְּכַרְכוֹת

מְשֻׁנָּה בְּרוּרָה

ב (ב) מִיָּד. דְּנֹקָא מִיָּד דְּהֵנוּ בַּחוּף כְּדִי דְּבוּר¹, אֲבָל לְאַחַר כְּדִי דְּבוּר לֹא יֵצֵא, דְּלֹא קָאִי הַבְּרָכָה שֶׁפִּתְחָה "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם" עַל מַה שֶׁחֲזַן וְאָמַר "יוֹצֵר אֹר", בִּינָן שֶׁלֹּא אָמַר מִיָּד. וְהֵה שֶׁכְּתִב אַחֲרֵי-כֵן: וְלֹא אָמַר "יוֹצֵר אֹר", הוּא הַדִּין אִם אָמַר וְלֹא מִיָּד, כֵּן כְּתִב הַפְּרִי-מְגִידִים בְּשֵׁם הַי"ח וְהַפְּרִישָׁה, אֲבָל בְּדָבְרֵי-הַסִּים פּוֹסֵק דְּפִאֲלוּ אִם לֹא נִזְכָּר עַד קְרוֹב לְסוֹף הַבְּרַכָּה, מְכַל מְקוֹם בִּינָן שֶׁלֹּא גְמַר אוֹתָהּ אִין צְרִיךְ לְהַתְּחִיל מִרְאֵשׁ בְּרַכְתּוֹ "יוֹצֵר אֹר" מִתְּחִלָּה, רַק יֵאֲמַר "יוֹצֵר אֹר וּבוֹרָא חֹשֶׁךְ" וְכֵי עַד סוֹף בְּרַכְתּוֹ "יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת" יוֹצֵא בְּזוּה, וְכֵן יֵשׁ לְנַהֵג לְמַעֲשֵׂה, כְּמוּ שֶׁכְּתִבנוּ בְּכָאוּר הַלְכָה: (ג) וְלֹא אָמַר וְכֵי. פְּרוּשׁ, אֶף-עַל-פִּי שְׁסִים "בְּרוּךְ אַתָּה ה' יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת", בִּינָן שֶׁתַּחֲלָתוֹ וְאֲמַעְצֵנוּ שֶׁלֹּא בְּדִין לֹא יֵצֵא, וְצְרִיךְ לְחַזֵּר לְרֵאשׁ "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם" פְּסָדֵר עַד אַחַר "יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת". וְעַד בְּכָאוּר הַלְכָה: (ד) וְהוּא הַדִּין. כְּלִי עֲלָמָא סוֹבְרִים כֵּן, כְּמִבְּאֵר בְּכִיתֵי-יוֹסֵף, דְּהַתְּחִימָה בְּזוּה צְרִיכָה לְהִיָּת בְּדִין. וְהֵה דְּנֶקֶט הַשְּׁלַחֲן-עֲרוּךְ מִתְּחִלָּה: אוֹ לֹא סִים "יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת", אִין כְּפִנְתּוֹ דְּנֹקָא בְּאִפְסָן שֶׁשְׁעָה וְאָמַר מִתְּחִלָּה "אֲשֶׁר בְּדָבְרוֹ מַעְרִיב עֲרֵבִים", רַק נֶקֶטָה לְסִימָא מִלְּתָא דְּרִישָׁא. וְגַם מַה דְּנֶקֶט: וְאִם אָמַר "יוֹצֵר אֹר וּבוֹרָא חֹשֶׁךְ אֲשֶׁר בְּדָבְרוֹ מַעְרִיב עֲרֵבִים" וְכֵי, הוּא מִשׁוֹם דְּרַעָה לְסִים בְּסִיפָא דָּאֵם סִים "יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת" יֵצֵא אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַפְּסִיק ב'מַעְרִיב עֲרֵבִים', כְּמִבְּאֵר בְּכִיתֵי-יוֹסֵף: (ה) רַק "יוֹצֵר אֹר". פְּרוּשׁ, וְכָל נֶסַח שֶׁל הַבְּרַכָּה, לְכַד שֶׁשְׁעָה הַתְּחִימָה, אֶף-עַל-פִּי כֵּן לֹא יֵצֵא, דְּהָא לֹא בְּרַח הַתְּחִימָה עַל הָאוֹר הַמִּתְּחִיל לְהִיאִר בְּיוֹם זֶה: (ו) סִים 'מַעְרִיב עֲרֵבִים'. וְאִם (ז) תוֹךְ כְּדִי דְּבוּר נִזְכָּר וְאָמַר "יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת" יֵצֵא, אֲבָל אִם שֶׁהָא אַחַר שְׁאֵמַר "הַמַּעְרִיב עֲרֵבִים" כְּדִי דְּבוּר לֹא יֵצֵא, אִף שְׁאֵמַר "יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת" לְאַחַר כְּדִי דְּבוּר, וְיֵאֲמַר עוֹד הַפֶּעַם מְבַרְכַת "יוֹצֵר אֹר" מִתְּחִלָּתָה: (ז) לֹא יֵצֵא. וְאִם טַעַה וְלֹא נִזְכָּר עַד שֶׁתַּחֲלִיל "אֵהָבָה רַבָּה" (ז) לֹא פְּסִיק בְּיָתִיבִים, רַק יֵסִים פְּסָדֵר בְּרַכְתּוֹ "אֵהָבָה רַבָּה" וְאֲחִרְכֵּךְ יֵאֲמַר "יוֹצֵר אֹר" קֶדֶם קְרִיאַת שְׁמַע²: (ח) יֵצֵא. פְּתִיחַת זֶה הַסְּעִיף הוּא, דְּשִׁנִּי דְּכָרִים יֵשׁ בְּכַרְכַת "יוֹצֵר אֹר" דְּשִׁחֲרִית לְעַמּוּכָא: א. פְּתִיחַת הַבְּרַכָּה אוֹ אֲבַעְיָתָה צְרִיכָה לְהִיָּת בְּדִין, ב. חֲתִימַת הַבְּרַכָּה. וְדַע דְּהוּא הַדִּין בְּכַרְכַת "מַעְרִיב עֲרֵבִים" דְּעַרְבִית, כְּמִבְּאֵר בְּכַרְכוֹת י"ב עֲמוּד א, עַד שֵׁם: (ט) שֶׁהַפְּסִיק ב'מַעְרִיב עֲרֵבִים'. (ג) תוֹךְ כְּדִי דְּבוּר שֶׁל פְּתִיחַת "יוֹצֵר אֹר" וְאָמַר כָּל הַנֶּסַח דְּעַרְבִית לְכַד הַתְּחִימָה, אֶף-עַל-פִּי כֵּן לֹא אֲמִירְנָן שֶׁנֶּעְקַר עַל-יְדֵי-זֶה הַתְּבוֹת הָרָאשׁוֹנוֹת שֶׁל "יוֹצֵר אֹר": **ג** (י) מִדְּלִגְנָה. רַק (ז) יֵאֲמַר "אוּמְרִים בְּרִיזָה קוֹדֵשׁ, וְהַאֲפִינִים וְכֵי, וְאוּמְרִים בְּרוּךְ". כְּתִב בְּפִרִי חֲדָשׁ: אֲפִלוּ אִם הֵיָה יַחֲדֵי מִתְּפַלֵּל לְכַדוֹ בְּשִׁבְלֵי שְׁאֲחוֹ לְבוּא, בִּינָן דְּאִיכָא צַבּוֹר, אוּמְרִים אֲפִלוּ בְּלַחֲשׁ לְכֵלִי עֲלָמָא: (יא) פֶּשֶׁט הַמְּנַהֵג וְכֵי. וּבְכָאוּר הַגְּרָא הַסִּים לְהַלְכָה לְדַעָה

שְׁעֵר הַצִּיּוּן

(ב) דְּרַחֲוִי-הַסִּים וּפְרִישָׁה, דְּלֹא כְּפִי"ח שֶׁמְחַמֵּיר כָּל עַנּוּן וְכֵמוּ שֶׁכְּתִב בְּכָאוּר הַלְכָה: (ג) דְּרַחֲוִי-הַסִּים בְּשֵׁם הַרְשִׁב"א, דְּלֹא כְּפִינָן אַבְרָהָם עִי"ש: (א) פְּרִי-מְגִידִים: (ז) מְגִן אַבְרָהָם:

הלכות קריאת שמע סימן נט

- א. אותה. (יב) וכשעונין קדשה זאת אומרים אותה (יג) בקול (ג) [ג] רם (הגהת מיימוני בנכוח התפלות): ד (יד) 'ברכת יוצר'
 'וערבית' אומר (טו) *עם השליח-צבור *בנחת: הגה וימנהר לסים (טז) קדם שישים השליח-צבור (יז) ויגנה אמן
 (יח) אחר שליח-צבור (הגהת מיימוני פ"א מהלכות ברכות רוקח סי' רי"ח). ומיהו אם לא אמרה רק (יט) שמעיה משליח-צבור יצא, דברכות
 (כ) אלו השליח-צבור מוציא היחיד אף-על-פי (כא) שהוא בקי; מיהו אין השליח צבור מוציא (כב) היחיד (כג) *בפחות
 (ד) מעשרה (הרי"פ מ' שו"מ). *'ולא יגנה אמן אחר סיום 'הבוחר בעמו ישאל באהבה' משום (כד) דהוי

באר היטב

יפסיק אלא יאמר יוצר אור אחר ר"ח, דסדר ברכות אינו מעכב כמ"ש סי' ס':
 (א) רם. כתב הרמ"ע סי' קב: בקריאה זו אם היה יושב וקמ"ד ה"ו טועה, אכל אם
 היה עומד וישב נכר שאינו חכם ע"ש, ומ"א כתב בשם הגהה דוקא מיאב. בשפה
 ברורה ובנעימה קדושה הדר' לית בחולם, שכנה"ג ופר"ח וצ"ח והי"ד אהר"ן. שפ"מ
 לארבע נפשות הארץ יתק ה"ר ציצית בידו השמאלית ויניחם על לבו עד פרשת
 ויאמר ואז יקחם ביד ימיו עד שציצת לחיים וקנאים וישקם ויניחם: (ז) מעשרה.

משנה ברורה

האחרונה. ולפי שאין לזוז מהמנהג⁽⁷⁾, נכון להדר אם אומר בנחיד לאמר
 כנגון וטעמים כקורא פסוקים⁽⁸⁾, וכן כתב הפרי"מגדים בשם הלבוש
 ששוב להדר בזה: (יב) וכשעונין וכו'. וקדשה זו אם אפשר (ה) טוב
 לומר מיאב: (יג) בקול רם. דוקא בצבור⁽¹⁰⁾, אכל ביחיד אומר בלחש,
 כן כתב באליה רבה, אכל בשערי-תשובה כתב שאין קפידא אף ביחיד
 אם יאמרה בקול רם: ד (יד) ברפת יוצר'. והוא הדין לכל הברכות
 דקריאת שמע: (טו) עם השליח-צבור. דאף דמדינא יכול לנכח לצאת
 בכרפת השליח-צבור אפלו הבקי, דדוקא בתפלה אין השליח-צבור
 מוציא את הבקי, וכדלקמן בסימן כד, משום דרממי ניהו וצריך כל
 אחד לבקש רחמים על עצמו, מכל מקום יהא רגיל לומר עם השליח-
 צבור בנחת, (ו) שפינו שהם ברכות ארכות אין אדם יכול לנכח תדיר
 עם השליח-צבור בשתיקה. והיום אין נוהגין לזהר לומר דוקא בנחת.
 ועין בבאור הלכה: (טז) קדם. דבאמצע אסור לענות אמן, כמו
 שנתבאר בסימן סו: (יז) ויענה אמן. אבל (ו) 'ברוך הוא וברוך שמו'
 לא יאמר, דאפלו בפסוקי דזמרה לא יפסיק לזה, וכמו שכתב מהגן
 אברהם בסימן כד: (יח) אחר שליח-צבור. והוא הדין (ט) אם שמע
 סוף ברכה מאדם אחר, בין ברכה זו ובין ברכה אחרת⁽¹¹⁾: (יט) שמעיה
 משליח-צבור. ודוקא אם כוון לצאת והשליח-צבור התפן להוציא,
 וכדלעיל בסימן ו: סעיף ד: (כ) אלו. של קריאת שמע, והוא הדין לכל
 הברכות, וכדלעיל בסוף סימן ו: [ועין שם בפרי תדש"ו] ובסימן ח סעיף
 ה, עין שם במתניתי-השקל ובאצרות-התיים וסימן ריט סעיף ה וסימן
 רצ"ח סעיף יד. לבר מברכות של תפלה דאין השליח-צבור מוציא את
 הבקי, וכדלקמן בסימן כד: (כא) שהוא בקי. ואפלו אם יצא כבר,
 מוציא⁽¹³⁾, וכדלקמן בסימן סט, והוא הדין בכל הברכות, וכדלקמן בסימן
 תקפה ובסימן תרצב, לבר מברפת הנהנין דמי שציצא אין יכול להוציא
 את האחר שהוא מחזיב עדין בברכה, וכדלקמן בסימן ריג סעיף ב,
 ואפלו למי שאינו בקי: (כב) היחיד. אפלו (ט) אם אינו בקי:
 (כג) בפחות מעשרה⁽¹⁴⁾. וזהו דוקא לענין ברפת קריאת שמע, וגם
 בברפת השחר הלבוש מחמיר בברפת קריאת שמע [ועין בבאור הלכה],
 אכל שאר ברכות, כגון ברכת המצות וברכת הנהנין, אפלו יחיד מוציא
 את היחיד אפלו לבקי, וכדלעיל בסימן ח. אף בברכת הנהנין יש כמה
 חלוקים, דבברכה ראשונה של הלחם והניין לכלי עלמא הדין כמו
 שכתבנו⁽¹⁵⁾, וכדאיא בר"ש סימן קצג סעיף א, אף צריך שיקבעו את
 עצמם לזה דהינו שישבו יחד; ויענין בברפת-המוזון, אם רק שנים
 אכלו, מזהו לחלק ולברך כל אחד לעצמו, אם לא שאחד אינו בקי
 ואז יוציא אותו הבקי, וכדאיא בסימן קצג, עין שם. ובשאר דברים
 חוץ מפת ויין, בין בברכה ראשונה ובין בברכה אחרונה, יש דעות בין
 הפוסקים אם אחד יכול להוציא חברו, וכדלקמן בסימן ריג, עין שם:
 (כד) דהוי הפסיק. בין קריאת שמע להברכה, כמו שאסור להפסיק
 בין כל דבר מזהו או הנאה שמברכין עליו להברכה שלפניו, אכל

שערי תשובה

הכותב לאזניהם לקול מצרים ע"ש: [ג] רם. ע"ה"ש שמי"א כתב דוקא מיאב וכ"כ בספר
 הפנות, ומ"ש ובנעימה קדושה בחולם כתב בש"ש שבספר הפנות מכת"י מהר"ח קדשה
 בנכוח וק"א אפלו כתיב וכן בספרים ישנים, ובש"ש כתיב כתב בחולם שכן הוא בספר
 היחולת כ"ר ע"ש. וכתב בש"ש שצ"ל לעמת הפרקים לעמתם משמשים כמ"ש הרב וליה"ח. וכתב
 עוד: ששמעיה מתקנים שאומר הפסלה בעל מקומות צריך להודיש העין מיטב שלא יהא נכודא
 כל ח"ו כ"ר, ובתבות מפרה שלא יהא קודא בארץ, והוא לישן מהר"ח, וכן בפסוקי ישא ברכה
 מאת ה' יחייב קריאת האלו שלא יוכי' יוכי' מת. וכתב בלבוש הטעם שבצבור עונין בקול רם

באור הלכה

שם בסוף הענין דיוצא ולא חשיבין להפסקה של 'מעריב ערבים', עין שם * עם
 השליח-צבור. עין במשנה ברורה. ועין בטור ובית-יוסף שכתב בשם תשובת הרא"ש
 דאם היה מכוון לדבר שליח-צבור בשתיקה, ובאמצע הברכה היה פונה לבו לדברים
 אחרים, הפסיק הנכונה, שהפסיק באמצעותה, שכל שהוא סומך על השליח-צבור צריך
 לנכח לבו לזה מה שהוא אומר ואין יגנה לבו לדברים אחרים, שאם לא כן לא יצא,
 אכל בשמחה קורא בפניו, אף אם קרא מקצתה בלב פניו, וצריך עיון גדול, לפי
 מה לקוחה לן שומע עונה וכו' כאלו אומר מלש בפניו, וכדמובא בברכות דף כ"ע
 בתוספות ד"ה כדאשכחן, אם-כן אפלו אם נחשב מה שבאמצע פנה לבו לדבר אחר
 כאלו דלג באמצע, מאי הוי, והא כתב הרשב"א בברכות פרק קמא, והיבא מקצתו
 בסימן קפו, דאם שנה ודלג הרבה באמצע ברכות הארכות וצ"ד וכו', ולא אמר
 שהמשנה מטבע ששכחו חכמים לה יצא אלא שקשטנה בפתיחתן או בפתיחתן אכל
 שאר הגסח אינו מעכב, אלא החבות שפרט חכמים כהן, כגון מה שאמרו ברית ונורה
 ומלכות בברכת-המוזון, וכגון הזקנת יציאת מצרים ומלכות וקריעת ים-סוף ומכות
 בכורות באמת ויציב⁽¹⁶⁾, וכל כיוצא בזה. ואין לומר דחשיבין מה שבאמצע פנה לבו
 לדבר אחר כאלו הפסיק ממש בפיו כמו דחשיבין כל הברכה כאלו אמר בפיו, וידבר
 בזה קצת לישון הרא"ש "שהפסיק", עין שם; אכל זה אינו: תרא, דאפלו הפסיק כמה
 בזה קצת בברכה אחרת, אין הדין בזה דצריך לחזור ולברך⁽¹⁷⁾, עין במשפט-אדם כ"כ מ"ש
 ועוד, דבשלמא תחלת הברכה וסופה ששמע מאחר שהוציא בפיו והתפן להוציא
 כנה, ניהא מה דחשיבין לה גס' כאלו הוציא בפניו, אכל מה שבאמצע פנה לבו
 לדבר אחר אינו כי אם ההרהור בעלמא; ואפלו מאן דאית לה ההרהור כדבור דמי, הוא
 רק במחשב במחשבתו איהו תבות של קריאת שמע או תפלה וכו' יצא כזה אכל לא
 הרהור בעלמא באינו דבר, וגם הרא"ש בעצמו שכתב בפרק מי שמתו דהרהור לאו
 כדבור דמי. ואולי דכנת הרא"ש לומר דלא יצא ידי מצוה מן הספק, וכעין מה
 שכתב הבית-יוסף בסימן נח בשם הרשב"א על מה שאמרו "הקורא את שמע עם אנשי
 משמר לא יצא", עין שם: * בנחת. ועין במשנה ברורה. ונראה לי, דלא אמר הרא"ש
 דבר זה כי אם בומנו שריו ונהנין עדין העולם לצאת בברפת הש"י, ובמנו שכתב
 הני"א, עין שם הוא שהחמיר על עצמו לאמר בפניו עם הש"י הענין לומר כמות שלא
 להגביה קולו כדי שלא לקלקל בזה לשאר אנשים השומעים ומכונים לצאת בברפת
 הש"י; וגם אפשר דמשמע זה היה מזהר לסים הברכה ולענות אמן אחר הש"י, כמו
 שמוכח בטור, כדי שלא לפרש עצמו מן העבור שצריכין לן לכתחלה לענות אמן
 אחר הש"י, ואפשר אף לעכובא דבאלו הכי לא יצאו בברכת⁽¹⁸⁾, וכמו שכתב הרבנו יונה
 בפרק מי שמתו והובא בסימן ז' במגן-אברהם סעיף קט"ו ה, מה שאין כן כהיום
 שנהוג שכל אחד אחד מברך לעצמו ברפת קריאת שמע: * בפחות מעשרה. עין במשנה
 ברורה כמה שכתבנו לענין ברפת השחר בשם הלבוש, והוא בסוף סימן ו, הביא מנ"ח
 אברהם שם בסעיף קט"ו, והפגן-אברהם בסימן זה סעיף קט"ו ה פליג עליו, וכתב
 דלכלי עלמא בשאר ברכות אכל בקי לא בעי עשירה. והפרי"מגדים שם כתב דאפשר
 דלכלי מירי דוקא בבקי, ואפלו בבקי כמה עליו הפרי"מגדים בסימן ח, מנח ל' ו
 לחלק זה מברפת המצות דקמא לן דמי שציצא מוציא ולא בעי עשירה, עין שם. ועין
 בחי' אדם בכלל ה דחסם דברכי הלבוש ומשמע מנה דהלבוש מחמיר בכל גונו,
 וכאמת כן משמע בלבוש בסימן נט סעיף ד, ועין שם בס' יס' טעם לזה⁽¹⁹⁾: * ולא יגנה
 אמן. לכאורה נחל לומר דכנת הבית-יוסף הוא דוקא אם הוא מתפלל בשנה עם
 הש"י, והוא הדין אם הוא מתפלל ביחיד, וכא לפופי נאמון הנהנין לענות מיד
 אמן אחר "הבוחר", כמו שזכר בטור בסימן סא, ובאפן זה גם אחר ברפת "יוצר אור"
 אין לענות, דהוי עונה אמן אחר עצמו, אכל אם סיס קדם הש"י, אפלו אחר ברפת
 "הבוחר" צריך לענות אמן אחר הש"י, וכהו לא חשיבין להפסק, וכן נראה שהבין כן
 הברכ"יוסף והשערי-תשובה, וכן משמע קצת בבית-יוסף סוף ד"ה ומשמע וכו'
 שפסיק שם בדעת הרמ"ה, וכנת הרמ"א כמה שסיים: ועין וכו', הניג כמה שכתב שם

שער הציון

(א) עין באר היטב: (1) בית-יוסף: (2) אחרונים: (3) פרי"מגדים בסימן נא: (4) מגן-אברהם בשם תלמידו רבנו יונה:

הַלְכוּת קְרִיאַת שְׁמַע סִימָן נט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יא]

וְלִפִּי שְׁאִין לְזוֹת מִהֶמְנֶהֱגָה וְכוּ', בְּגִגּוֹן וְטַעֲמִים כְּקִרְאָה פְּסוּקִים⁸.

7) וכן לענין קדושה דסידרא הנאמרת ביובא לציון, כתב הרמ"א לקמן (סי' קלב ס"א) שדינה לענין זה כקדושת יוצר, וכתב המשנ"ב שם (ס"ק ג) שאף שכתב הרמ"א כאן שנתפשט המנהג לאומרה אף ביחיד, מ"מ טוב יותר לאומרה בציבור.

והאם יש לדגל מפסוקי דזמרה כדי להספיק לומר קדושה זו עם הציבור [באופן שיוודע שלתפילת שמונה עשרה יספיק בכל אופן להגיע עם הציבור], כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל במהדור"ב בסוף הספר תשובה יט) שלא ידגל.

8) וכן לענין אמירת י"ג מידות ביחיד, כתב השו"ע לקמן (סי' תקסה ס"ה) שיאמר דרך קריאה, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק יב) שאומרן בניגון וטעמים.

וביאר בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ג סוף סי' בא) שיכול לאומרן לא דוקא בטעמים הרגילים, אלא אף אם יש לו ניגון שבו הוא לומד יכול לאומרן באותו ניגון, כיון שעיקר הענין שלא יראה שאומרן דרך תפילה.

[משנ"ב ס"ק יב]

וְקָשׁוּנִין וְכוּ'⁹.

9) וכששומע את הציבור עונים קדושה זו, והוא באמצע פסוקי דזמרה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ח אות ב) שאסור להפסיק כדי לענות.

[משנ"ב ס"ק יג]

וְיִקְרָא בְּצַבּוּר¹⁰.

10) ובטעם הדבר שביציבור יש לאומרו בקול, כתב הלבוש (ס"ג) כדי שהציבור יאמרו אותו ביחד. והוסיף השערי תשובה (ס"ק ג) שהוא כדוגמת המלאכים.

[משנ"ב ס"ק יח]

וְהוּא הֵדִין אִם שְׁמַע סוּף בְּרַכָּה מְאֹדָם אַחַר, בֵּין בְּרַכָּה זוּ וּבֵין בְּרַכָּה אַחֲרָתָא¹¹.

11) לענין עניית אמן על ברכה אחרת, הביא לקמן (סי' סו ס"ק כג) מחלוקת אם מותר לענות, שדעת החיי אדם שלא הותר לענות אלא אמן של ברכה זו, ודעת הרעקיא והפמ"ג שמותר לענות אמן גם על שאר ברכות, וסתם כאן כמותם.

[משנ"ב ס"ק כ]

וְהוּא הֵדִין לְקַל הַבְּרָכוֹת, וְכַדְלַעִיל בְּסוּף סִימָן וּ וְעֵין שֶׁם בְּפָרִי תְדִישׁ¹².

12) אינו נמצא בפרי חדש בסי' ו, ולקמן (סי' רעג ס"ק ב) ציין לפרי חדש בסי' תקפה שכתב שאף מי שביקר יוצא ידי חובתו יכול להוציא את חברו.

[משנ"ב ס"ק כא]

וְאֶפְלוּ אִם יִצְאָה כְּבֵר, מוֹצִיא¹³.

13) ואף שיכול להוציא את הבקי, כתב בשע"צ לעיל (סי' ח ס"ק כא) שהארצות החיים הכריע שלכתחילה המצוה שיברך הבקי בעצמו.

[משנ"ב ס"ק כג]

בְּפִחוֹת מַעֲשֵׂהָ¹⁴.

14) ובטעם הדבר שאין להוציא בפחות מעשרה, כתב המחצה"ש (ס"ק ה) כיון שאומרים בה קדושה, והוסיף שדין זה נוהג גם בתפלת ערבית שאין בה קדושה, ומשום שלא חילקו חכמים בתפילות. והערון השלחן (סי"ד) כתב, שכיון שברכות אלו באות לאחר הקדיש וגם יש בהן

קדושה והן מסדר התפילה, לפיכך צריך עשרה כדי להוציא בהן אחרים ידי חובה.

[משנ"ב שם]

דְּבִקְרָה רֵאשׁוֹנָה שֶׁל הַלְחָם וְהַיֵּין לְכִלֵּי עֲלָמָה הֵדִין כְּמוֹ שְׁתַּבְּנִי¹⁵.

15) ואדרבה יש בזה מעלה, כמו שכתב בביה"ל לקמן (סי' קסו ס"א ד"ה אחד) שיש הידור מצוה שאחד יברך ויוציא את כולם בהמוציא משום 'רובב עם הדרת מלך', ואפילו אם כולם בקיאים ויודעים לברך בעצמם. וכתב לקמן (סי' קצג ס"ק ב) שכל זה דוקא בתחילת הסעודה שקובעים לאכול יחדיו ודעתם להצטרף, אך בסוף הסעודה כתב השו"ע שם (סי"א) שמצוה שכל אחד יברך לעצמו, וביאר המשנ"ב (שם) שטעם הדבר משום שדעתם להיפרד, ועוד, שכיון שברכת המזון היא מן התורה לכך החמירו שכל אחד יברך לעצמו.

[ביה"ל ד"ה עם השליח צבור]

וְגִגּוֹן הַקֶּרֶת יִצִּיאַת מְצֻרִים וְמַלְכוּת וְקָרִיעַת יַם-סוּף וּמְכוֹת בְּכוֹרוֹת כְּאֶתְרֵי וְצִיבִיב¹⁶.

16) ובמשנ"ב לקמן (סי' סו ס"ק נג) נשאר בצ"ע למעשה אם הזכרת מכת בכורות מעכבת.

[ביה"ל שם]

דְּאֶפְלוּ הַפְּסִיק מִפֶּסַח בְּאֶמְצַע בְּרַכָּה אַרְבָּה, אִין הֵדִין בְּרִירוּ דְצִרְיָן לְחוּר וְלְבָרְךָ¹⁷.

17) ובמשנ"ב לקמן (סי' סה ס"ק א) כתב שאם שח באמצע הלל, מגילה וברכת המזון או באמצע ברכה, אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק. אך לענין מי ששומע מאחר ושח בינתיים, כתב (שם) שכיון שממילא אינו שומע אינו יוצא בזה.

[ביה"ל ד"ה בנחת]

וְאֶפְשֵׁר אֶף לְעַפְיָא דְקְלָאוּ הָכִי לֹא יִצְאוּ בְּבִרְתוֹ¹⁸.

18) וכן לענין ברכת המזון כשיוצאים ידי חובה מהמברך, כתב הרמ"א לקמן (סי' קפג ס"ז) שיקדים לסיים קודם המברך כדי שיענה אמן, והוסיף, וכדלעיל סי' נט. ולענין ברכת 'ברוך שאמר', כתב בביה"ל לעיל (סי' נא ס"ב ד"ה עונה) בשם הבי"י שלא חייב למהר לסיים קודם השי"ץ, אלא שאם נודמן לו לסיים קודם השי"ץ יענה אמן, אלא ששם אינו יוצא בברכת השי"ץ. ולענין ברכת שהחיינו ביום כיפור, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תריט ס"ק ג) שטוב שימהרו הציבור לסיים את הברכה קודם השי"ץ כדי שיענו אמן, ולא יביאר שם מה הטעם.

אמנם לגבי ברכות הנהנין, כתב במשנ"ב לקמן (סי' ריג ס"ק יז) שרק לכתחילה יש חייב לענות אמן על ברכה שמתכוין לצאת בה ידי חובתו כדי להורות בפועל שמסכים לברכת המברך, אך בדיעבד גם כשלא ענה אמן יוצא, כפי שכתב השו"ע שם (ס"ב) שהשומעים יוצאים בשמיעתם אפילו לא יענו אמן.

וכן לענין ברכות השחר, כתב במשנ"ב לעיל (סי' מו ס"ק יב) שבדיעבד אפילו כשלא ענו השומעים אמן, יצאו ידי חובה.

[ביה"ל ד"ה בפחות]

וְעֵין שֶׁם גַּם יִפְן טַעַם לְהֵי¹⁹.

19) ולמעשה לענין ברכות השחר, כתב לעיל (סי' מו ס"ק יג) שהמנהג הוא שכל אחד מברך לעצמו, ואין השי"ץ מוציא אחרים ידי חובה.

ומה שכתב לעיל (שם ס"ק כ-כ וד) לענין מי שהיה ער בלילה או לענין המסופק אם יכול לברך איזה ברכה מברכות השחר, שישמע את הברכה מאחר יוצא ידי חובה, ביאר בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' ג) שכיון שאין עיצה אחרת, יש לסמוך על הפוסקים החולקים על הלבוש. וראה מה שכתבנו לעיל שם ס"ק כ.